

Brochure

van het
uitgebreide en aangepaste
orgel

Gereformeerde Gemeente
te Meliskerke

Ten geleide

Hierbij ontvangt u een brochure over het orgel in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente van Meliskerke. Het orgel werd in 1977 gebouwd door de orgelbouwers Fama & Raadgever uit Utrecht. Omdat de ondersteuning van de samenzang onvoldoende was, zeker na de uitbreiding van de kerkzaal, is op de ledenvergadering van 6 december 2017 besloten om het orgel aan te passen. Nu het orgel aangepast en uitgebreid is door de Fa. A. Nijssse & Zn., willen wij u door middel van deze brochure extra informatie geven over de werkzaamheden van de afgelopen periode aan het orgel.

Onze dank gaat uit naar René Nijssse en zijn medewerker Sjaak Moerenhout voor de uitvoering van dit project en naar Jan Bouman voor zijn advies en hulp bij het ontwerp en de uitvoering daarvan. Daarnaast danken we ook de andere vrijwilligers voor het vele werk dat zij hebben verricht.

In deze brochure treft u het volgende aan:

- Het orgel vóór de aanpassing en uitbreiding.
- De reden voor de aanpassing en uitbreiding.
- Verslag van de werkzaamheden.
- Beschrijving van de registers.
- Lay-out van de speeltafel voor en na de aanpassing en uitbreiding.

De orgelcommissie en de organisten hebben de wens dat het orgel gedurende vele jaren dienstbaar mag zijn bij de begeleiding van de gemeentezang tijdens de erediensten. Tot eer van God.

Looft Israels God; roept, door all' eeuwigheên,
Des HEEREN grootheid uit;
Dat elk met mij zijn lofzang en gebeên,
Met "Amen, amen", sluit'.
(Psalm 41:7 berijmd)

Het orgel vóór de aanpassing en uitbreiding

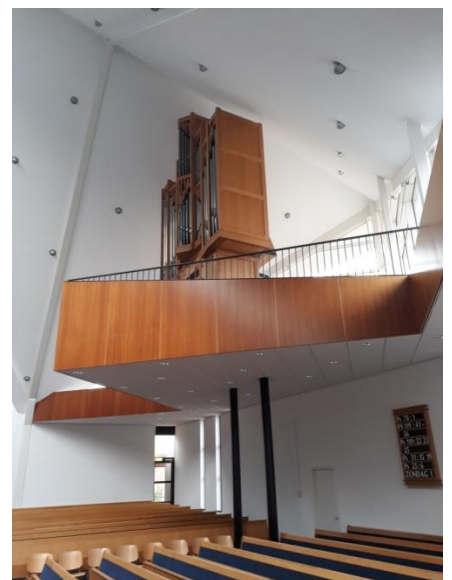
Omdat er in de jaren zeventig gebrek aan zitplaatsen kwam in de vorige kerk werd er een nieuwe kerk met 650 zitplaatsen gebouwd die in november 1976 officieel in gebruik werd genomen. Op 14 oktober 1977 werd het nieuwe Fama & Raadgever orgel van 20 stemmen in gebruik genomen. Het oude Sanders orgel is dan al verkocht aan de Gereformeerde Gemeente van Klaaswaal. Bij de ingebruikname werd het nieuwe orgel bespeeld door Bram Beekman. Het neo-barokke orgel stond aanvankelijk overal als artistiek hoogstaand bekend. Het bleek goed geschikt voor kamermuziek, bijvoorbeeld triosonates kwamen goed tot hun recht. Het beschikte over een fel Vlaams klinkende Trompet en Cornet. De Fagot 16' in het pedaal was vooral solistisch gedacht. Er was echter al spoedig onderhoud nodig. En de wekelijkse controle van de organist vergde steeds meer tijd.

In de loop van de tijd zijn er al verschillende aanpassingen aan het orgel gedaan. Dit begint bij de stemmingen. Oorspronkelijk was de stemming Valotti, variant Van Biezen. Deze stemming werd door de orgelbouwer toen bijna overal gebruikt. Dit gaf echter in de praktijk in Meliskerke veel problemen; verschillende toonsoorten klinken hierdoor niet zuiver. Er moest veel getransponeerd worden om die toonsoorten te omzeilen, onder andere ook bij koorzettingen. Bij de schoonmaakbeurt van het orgel door Fama & Raadgever werd door de OAC (orgeladvies commissie van de VOGG) het advies gegeven om voor de Neidhard III stemming uit 1729 te kiezen. Deze stemming gaf helaas problemen met het D-groot akkoord.

Sinds 2000 heeft orgelbouwer R. Nijse uit Oud-Sabbinge het orgel in onderhoud. Vanaf die tijd zijn er verschillende aanpassingen aan het orgel door hem gedaan.

- In 2008 werd de kerk uitgebreid met ruim 200 zitplaatsen. Het orgel werd toen op een balkon geplaatst. Bij de opbouw van het orgel is niet meer over de stemming gesproken en heeft de orgelbouwer het orgel naar eigen inzicht gelijkzwevend gestemd tot tevredenheid van de organisten. Hierdoor wordt de zuiverheid van de toon evenredig verdeeld, zodat alle toonsoorten goed gebruikt kunnen worden.
- Na de verbouwing is de relatieve luchtvochtigheid in het kerkgebouw aanmerkelijk lager dan voorheen. In 2009 is er een zwevende mechaniek aangebracht in het orgel. De mechaniek is hierdoor

zelfstellend gemaakt: bij de wisseling van weersomstandigheden moest altijd de gehele mechaniek worden bijgesteld. De organist was daar steeds mee bezig en moest daar veel tijd in investeren. Nu gaat het vanzelf.

- Door de genoemde droogte kreeg het orgel luchtgebrek. Daarom is in 2010 een frequentieregelaar op de windmotor geplaatst, zodat deze harder kon draaien.
- Ook de Fagot 16' van het pedaal werd in 2010 verbeterd. De bestaande Fagot 16' was destijds om budgettaire reden gedeeltelijk tweedehands. Fama & Raadgever plaatsten er bij de nieuwbouw houten bekens op van Redwood. Het register was echter een zorgenkind; bleef niet op stemming, was onberekenbaar van toon. Nadat er bij een eerdere schoonmaakbeurt van Fama aandacht aan was geschonken, bleef het resultaat onbevredigend. Het orgel had na de kerkuitbreiding ook een tekort aan draagkracht. Het aantal van 20 stemmen tegenover ongeveer 900 kerkgangers was niet overdadig. Daarom is er een proefpijp van de Fagot naar de pijpenmakerij Fa. Stinkens in Zeist gegaan om te onderzoeken. Dat had tot gevolg, dat de houten bekens vervangen werden door trompetvormige metalen bekens. Het idee van Fama & Raadgever om de stevels een aflopende lengte te geven, werd wel overgenomen en met succes toegepast. Er ontstond hiermee een draagkrachtig register, mooi van toon en het blijft heel goed op stemming.
- In 2012 werd er een nieuwe tremulant aangebracht op het gehele orgel. De tremulant die alleen op het Bovenwerk zat, was defect en moest vernieuwd worden. Doordat het orgel een beweegbare ladebodem had, zorgde de tremulant voor drukverschil tussen Hoofdwerk en Bovenwerk. Dit gaf teveel ontstemming wat opgelost werd door de tremulant ook aan te sluiten op het Hoofdwerk. De tremulant werkte sindsdien op het gehele orgel.

Metalen bekens van de Fagot 16' (2010).

Frequentieregelaar (2010).

Houten bekens van de Fagot 16' (tot 2010).

De reden voor de aanpassing en uitbreiding

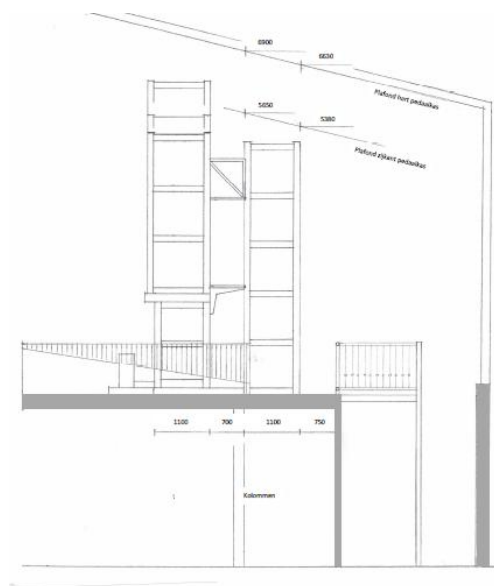
Ondanks dat er de afgelopen jaren al veel is bijgeschaafd aan het orgel, bleef het probleem van te weinig draagkracht. Doordat er bij de nieuwbouw op het orgel bezuinigd is, had het geen apart pedaalwerk. Mede daardoor waren de lage bastonen te zwak en de klank uit balans. Ook op de klavieren ontbraken deze dragende klanken, die onmisbaar zijn voor een goede begeleiding van de samenzang. Vooral de mannen misten deze steun. Gevolg was, dat er niet hoog gezongen kon worden. Na de uitbreiding van de kerkzaal is het probleem groter geworden. Het orgel kon wel hard genoeg, maar op de verkeerde wijze. Veel hoge scherpe tonen maakten het inleidend spel voor de dienst en de voorspelen voor de samenzang niet aangenaam.

Voor de organist betekende dit dat er kunstgrepen toegepast moesten worden. Eenvoudig gezegd: de grepen voor handen en voeten verdubbelen. Bij onbekende psalmen, waarbij de melodie uitkomend gespeeld werd, moesten de handen kruislings over elkaar om de melodie in octaven naar onderen te verdubbelen. Zo werd het begeleiden van de samenzang fysiek erg zwaar. Helaas zijn er geen koraalboeken met zulke brede zettingen, dus moest de organist de muziekstukken al improviserend verbouwen, of moest dit thuis uitgewerkt en aangepast worden aan het orgel. Sommige organisten kregen hiervoor speciaal orgelles.

De gemeenteleden ervoeren genoeg of soms teveel kabaal met toch te weinig draagkracht tijdens het zingen. Tijdens het zingen kreeg men het gevoel dat er weinig steun van anderen was. Ook leek het net alsof de organist te hoge zettingen speelde. Inleidend spel en voorspelen klonken (afhankelijk van de plaats in de kerk) niet altijd aangenaam. Door jarenlange gewenning leek het eigenlijk best goed te gaan.

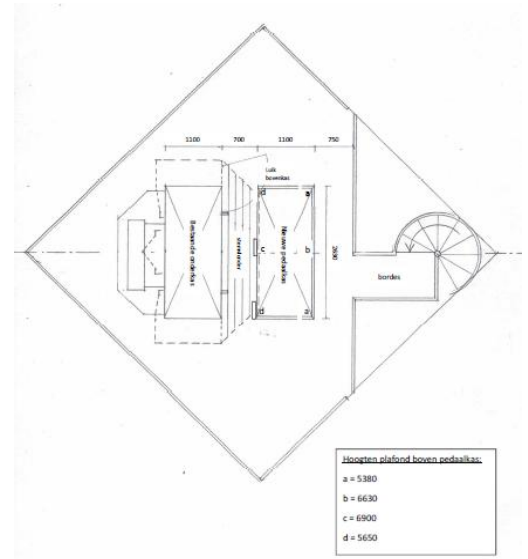
Op de ledenvergadering van 19 september 2017 is een plan gepresenteerd voor het aanpassen en uitbreiden van het kerkorgel. Dat omvatte het volgende:

- Achter het orgel wordt een pedaalwerk geplaatst in een aparte kas. Daarin komen lange pijpen voor de noodzakelijke draagkracht.
- De breedte van deze nieuwe pedaalkas is gelijk aan de hoofdkas. Zodoende valt hij vanuit de kerk niet op. Hij wordt geschilderd in een nader te bepalen kleur, zo onopvallend mogelijk.
- Sommige pijpen uit het bestaande orgel verhuizen ook naar de pedaalkas. Op de vrijgekomen plaatsen komen pijpen die de handklavieren draagkracht geven.
- Omdat veel kerken sluiten, is er veel

tweedehands pijpwerk beschikbaar. Zo hebben we bestaande houten pijpen uit Schotland op het oog. Die zijn tot wel 5 meter lang en kunnen achter het orgel prima staan. Zulke pijpen zijn bekend om hun grondtonigheid en draagkracht.

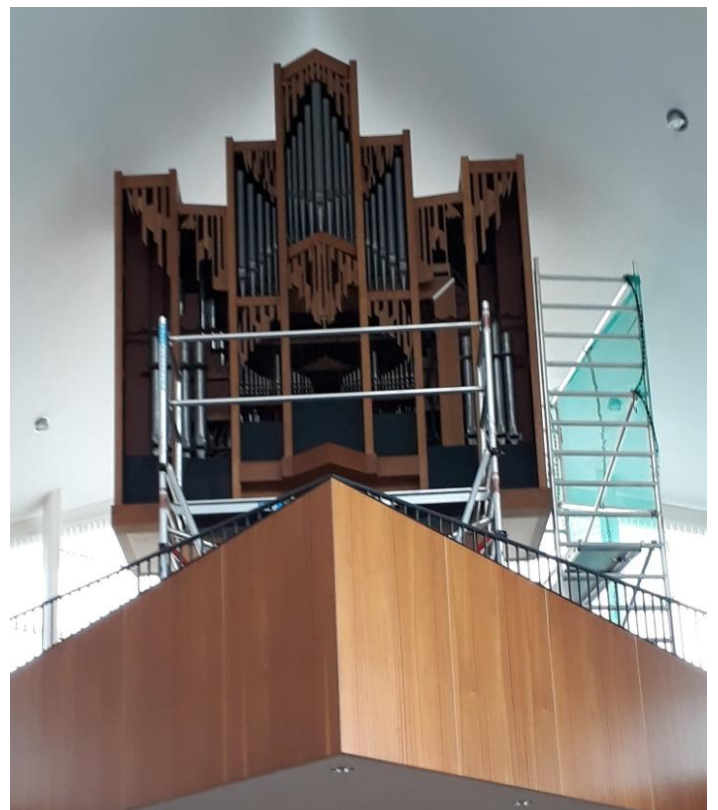
- Het orgel wordt beter aangepast aan het klimaat op het balkon.
- Alle materialen worden gecontroleerd en indien nodig verbeterd of vervangen, zodat we volgens de orgelbouwer er de komende 30 jaar geen omkijken naar hebben.
- Verschillende zaken vergen onderhoud, dat wordt nu gelijk meegenomen.
- Ieder register op het orgel gaat na de aanpassing ook daadwerkelijk gebruikt worden, er zitten dan geen speeltjes op die bijna nooit gebruikt worden.
- Het plan is niet overdreven luxe en is gemaakt op basis van wat nodig is voor het goed kunnen uitoefenen van de dienende taak, die de organist mag doen. Voor de toekomst is het nodig om op normale toonhoogtes uit een koraalboek te kunnen spelen. Dat scheelt de organist veel tijd, energie en studie bij de voorbereiding. Tijdens de dienst betekent dit minder improviseren en is er minder kracht nodig.
- De stijl is niet eenzijdig gekozen. Daarmee wordt het orgel toekomstbestendig, welke bespeler het ook krijgt.
- De klank zal iets bescheidener worden, zonder aan muzikaliteit in te leveren. Daardoor nemen de mogelijkheden voor meditatief orgelspel toe. Er wordt gestreefd naar aangenaam orgelspel, met toch variatiemogelijkheden.
- Na de uitbreiding is de klank zowel bij zacht spel als bij matig en fors spel in balans.

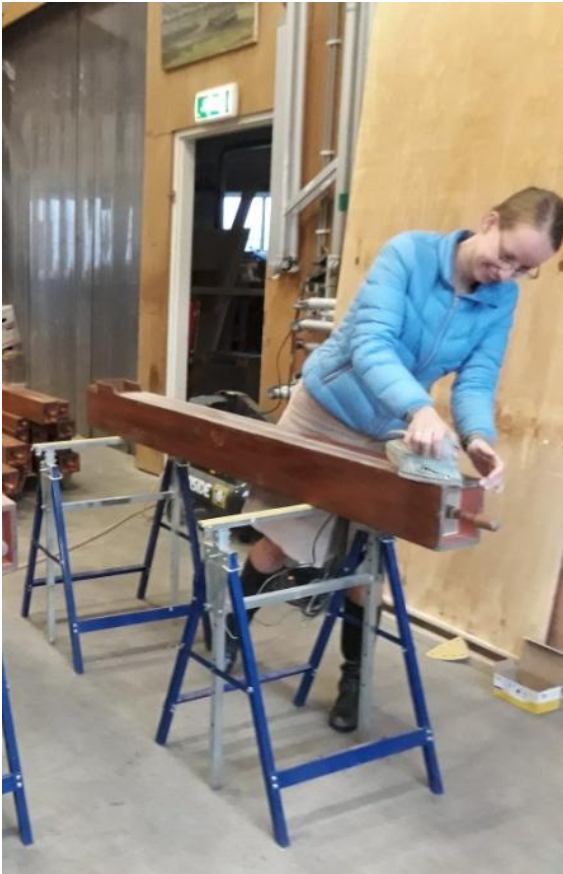

Op de ledenvergadering van 6 december 2017 is dit plan, met meerderheid van stemmen, goedgekeurd.

Verslag van de werkzaamheden

Al snel werd het plan verder uitgewerkt. Omdat er een 16' tongwerk gekozen moest worden voor het Hoofdwerk, hebben de organisten op 23 juni 2018, samen met de voorzitter van de orgelcommissie en de orgelbouwer, enkele orgels bezocht en bespeeld. De keuze viel op een Basson-Hobo, zoals in het Nijssse-orgel in Valkenburg (ZH). Na de zomervakantie van 2018 kon de orgelbouwer beginnen in zijn werkplaats. In diezelfde tijd werden enkele frontpijpen (Prestant 8') naar de Fa. Stinkens in Zeist gebracht om verzakkingen te repareren. Nu het front toch leeg was en een behandeling van de houten kas al langere tijd gewenst was, hebben de organisten dit samen aangepakt. Er werd deskundig advies ingewonnen. Er werd gepoetst, geschuurd en geboend.

Over het behandelen van de orgelkas was orgelbouwer Nijssse dermate tevreden, dat hij gelegenheid bood om in zijn werkplaats te Oud-Sabbinge de Prestant 16' (de grote Schotse open houten pijpen) schoon te maken en te schuren. De pijpen werden gerestaureerd, gegrond en gelakt. Van het een kwam het ander. Ook de Subbas 16' mocht geschuurd worden, deze werd donkerrood gespoten.

De orgelbouwer en zijn werknemer.

Intussen werd er door de orgelbouwer en zijn werknemer gewerkt aan de windlades en balg voor het pedaal. Dit zorgt voor constante luchttoevoer van de pedaallade.

Begin oktober zijn de orgelcommissie en de organisten in de werkplaats in Oud-Sabbinge geweest om de vorderingen te bekijken. Omdat de organisten veel werk uit handen van de orgelbouwer hadden genomen, mochten zij een voorstel doen voor aanvullingen in het plan. Bij aanvang van het karwei had de orgelbouwer aangegeven het orgel in de stijl van het bestaande uit te breiden. Dat betekende dat de druk van de orgelwind geregeld zou worden door bewegende ladebodems. Echter bij nader inzien was het beter om voor het nieuwe pedaal een magazijnbalg te maken in de pedaalkas, daar de Prestant 16' van het pedaal veel lucht vraagt. Omdat de keuze voor inwisselen van registers voor de organisten geen goede optie leek, maar wel een aantal registers als opdringerig ervaren werden, vroeg men zich af of twee extra balgen voor beide manualen een verbetering voor het gehele orgel zou zijn. Toen bleek de orgelbouwer met dezelfde gedachten te spelen en had hij al geconstateerd dat daar ruimte voor aanwezig was. De nieuwe pedaalmechaniek zou dan ondergronds komen. Een andere wens was, dat de tremulant over het hele orgel gescheiden werd in twee aparte tremulanten voor Hoofd- en Bovenwerk. Bij het plaatsen van balgen zou dit ook mogelijk worden. De opleverdatum verschoof hierdoor wel naar 12 januari 2019, echter zonder meerprijs.

Orgelcommissie met de orgelbouwer bij de grote pedaallade.

Ventielen.

Geplaatste balg van het Hoofdwerk.

Half november stond de pedaalkas
overeind in de werkplaats en is de
orgelcommissie met de organisten
opnieuw wezen kijken. Ook het
nieuwe pijpwerk kon bekeken
worden.

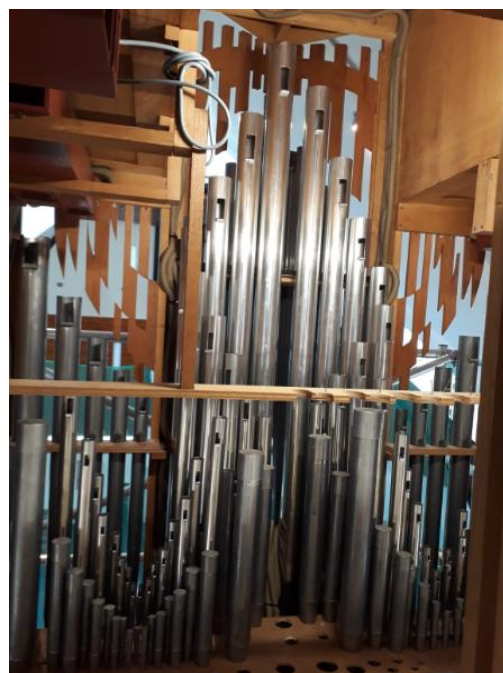
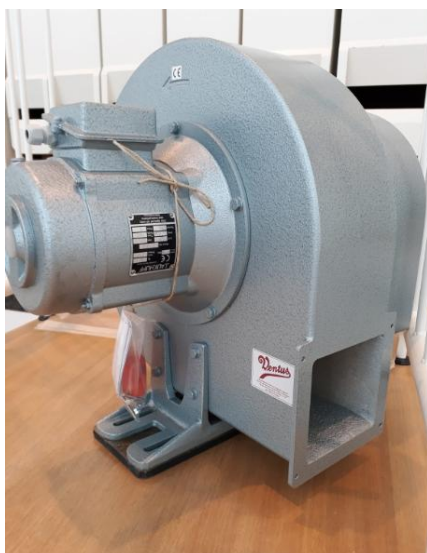

Op 4 december was er een verhuisbedrijf geregeld dat alle onderdelen naar de kerk bracht. Hierbij werd met man en macht geholpen om de pedaalkas op het orgelbalkon te krijgen en op te bouwen.

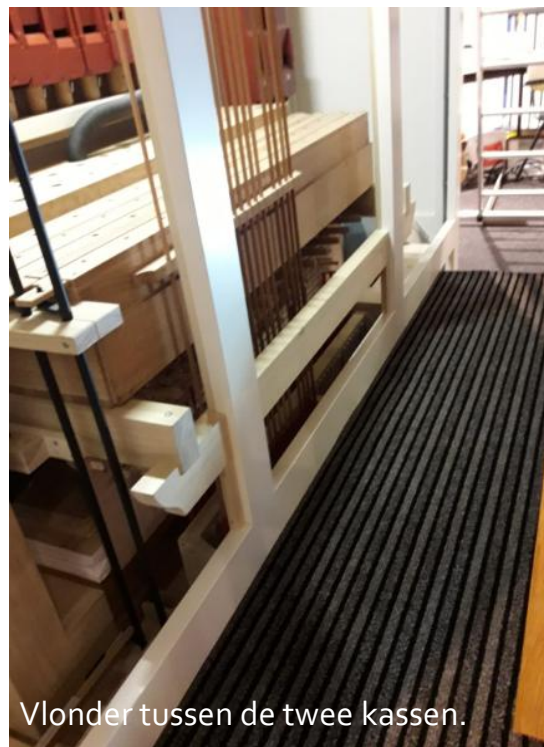

Na de verhuizing werden de werkzaamheden in de kerk voortgezet. De pijpen werden in het orgel geplaatst en werden geïntoneerd. Toen het Bovenwerk aangepakt werd zag de orgelbouwer toch nog een mogelijkheid om een Quintfluit $1\frac{1}{3}'$ toe te voegen. Ook zonder meerprijs. Verder werden de mechanieken aangesloten en alle onderdelen in werking gesteld.

De laatste werkzaamheden.

Vlonder tussen de twee kassen.

Stekermechaniek, Pedaal.

Elektrische registertractuur, Pedaal.

Wellenbord, Pedaal.

Luiken voor pedaalkas in de maak.

Intoneren vanuit de kerk.

Nieuwe registerknoppen draaien.

Bekleding voor de orgelbank uitzoeken.

Dankwoord

René, hartelijk dank voor je inzet. Ook voor al het extra werk dat er gedaan is: het vervangen van kelen en tongen van de Trompet, de Quintfluit die later toch nog aan het Bovenwerk toegevoegd kon worden, de balgen, de aanpassing aan de windvoorziening en het extra intonatiewerk dat dit met zich mee bracht. Nogmaals bedankt!

Beschrijving van de registers

Een korte uitleg bij de toegevoegde of gewijzigde registers. Een aantal stemmen is gerealiseerd of aangevuld met pijpwerk van bestaande registers uit dit orgel. Andere zijn nieuw. Ook is gebruik gemaakt van pijpwerk uit de voorraad van de orgelbouwer.

Hoofdwerk

Bourdon 16'	Is bestaande Subbas 16', houtsoort Redwood, met aanvulling discant op verhoogd bankje van 12 metalen pijpen Fluit 8' van pedaal en 14 nieuwe.
Prestant 8'	De frontpijpen waren te zacht door hoog loodgehalte. De 12 grootste pijpen zijn voorzien van nieuwe spitsen en bij enkelen is een koperen binnenvoet geplaatst. Sommige pijpen hebben ook een koperen manchets bij de labia gekregen om inzakken te voorkomen.
Roerfluit 8'	Ongewijzigd.
Octaaf 4'	Ongewijzigd.
Gedekt Fluit 4'	Ongewijzigd.
Quint 2 2/3'	C-groot t/m b-klein komt van Quint BW, staat op de plaats van Fluit 8' pedaal (aanvulling discant op bankje). C1 t/m g''' zijn nieuw.
Octaaf 2'	Ongewijzigd.
Mixtuur IV st	Ongewijzigd.
Cornet V st	Is iets zachter, voor gebruik c.f. bij inleidend spel tegenover BW 8-4-3-trem, evenals gebruik in psalmbegeleiding op 1 manuaal i.c.m. Bourdon 16'.
Basson 16'	Is Basson/Hobo. Nieuw 56 stuks, op de plaats van Fagot 16' pedaal (aanvulling discant op bankje). Groot octaaf halve bekerlengte met klapdeksels, vanaf c klein met draaideksel, Duits model.
Trompet 8'	Voorheen Franse kelen en tongen. Nu Duitse kelen en tongen.
Tremulant	Nieuw, gescheiden van BW.

Bovenwerk

Holpijp 8'	Ongewijzigd.
Gamba 8'	Nieuw 49 stuks, cilindrisch, stevige aanvulling op Holpijp, vanaf G-groot op de plaats van de Spitsgamba. C-Fis is afgeleid van de Holpijp.

Vox Celeste 8'	Nieuw 39 stuks, eng cilindrisch vanaf f-klein, op de plaats van de Sifflet, zwevend gestemd op Gamba, niet te zoet.
Prestant 4'	Ongewijzigd.
Roerfluit 4'	Ongewijzigd.
Nasard 2 2/3'	Is het pijpwerk van de Sifflet (opgeschoven wijd cilindrisch), op de plek van de Quint. In de bas 17 nieuwe gedekte pijpen.
Woudfluit 2'	Ongewijzigd.
Terts 1 3/5'	Ongewijzigd.
Quintfluit 1 1/3'	Vanaf c-klein t/m g'' is de bestaande Quint opgeschoven, vanaf g'' t/m g''' komt pijpwerk van de Sifflet 1'.
Dulciaan 8'	Ongewijzigd.
Tremulant	Gescheiden van HW.

Pedaal In nieuwe pedaalkas achter de bestaande kas.

Prestant 16'	Open houten pijpen, Foster & Andrews uit 1875, Lochee, Schotland. Houtsoort: Sugar Pine. De Grootste 11 pijpen (C t/m Bes) vormen de achterwand van de pedaalkas en zijn in de kleur van de pedaalkas geschilderd. De overige pijpen staan in de kas en zijn donkerrood gespoten.
Subbas 16'	Verschuieren uit 1958. Houtsoort: Mahonie. Deze zijn ook donkerrood gespoten.
Openfluit 8'	Nieuw 30 stuks, zoals in 's Gravenpolder GG.
Octaaf 4'	Nieuw 30 stuks.
Bazuin 16'	Is bestaande Fagot 16' waarop al metalen, trechtervormige bekers geplaatst waren.
Trombone 8'	Nieuw 30 stuks, Duitse kelen, geheel beleerd, niet te luid van toon.

Technische gegevens

Manuaalomvang	C-g'''.
Pedaalomvang	C-f'.
Toonhoogte	440 Hz.
Stemming	Evenredig.
Tractuur	Alles mechanisch. Behalve de nieuwe registermechaniek van het pedaal. Deze is elektrisch.
Windsysteem	3 magazijnbalgen, 1 voor het pedaal, 1 voor het hoofdwerk en 1 voor het bovenwerk, en 3 reguleurs. Aangedreven door 1 windmotor.
Winddruk Hoofdwerk:	83 mm waterkolom.
Winddruk Bovenwerk:	68 mm waterkolom.
Winddruk Pedaal:	93 mm waterkolom.

Lay-out speeltafel

situatie Fama & Raadgever 1977

<u>Bovenwerk</u>		<u>Hoofdwerk</u>		<u>Hoofdwerk</u>		<u>Bovenwerk</u>
Spitsgamba 8'	● ●	Prestant 8'		Roerfluit 8'	● ●	Holpijp 8'
Prestant 4'	● ●	Octaaf 4'		Ged. Fluit 4'	● ●	Roerfluit 4'
Quint 2 2/3'	● ●	Octaaf 2'		Cornet 5st.	● ●	Woudfluit 2'
Terts 1 3/5'	● ●	Mixtuur 4st.	<u>Ped.</u>	Subbas 16'	● ●	Sifflet 1'
Dulciaan 8'	● ●	Trompet 8'	<u>Ped.</u>	Fluit 8'	● ●	Tramblant BW
		● Calcant	<u>Ped.</u>	Fagot 16'	●	
Totaal 20 stemmen						

nieuwe situatie na uitbreiding R. Nijse 2019

	<u>Pedaal</u>	-	<u>Pedaal</u>	
	● Prestant 16'		Subbas 16'	●
Bazuin 16'	● ● Octaaf 4'		Open Fluit 8'	● ● Trombone 8'
<u>Bovenwerk</u>	<u>Hoofdwerk</u>		<u>Hoofdwerk</u>	<u>Bovenwerk</u>
Gamba 8'	● ● Prestant 8'		Roerfluit 8'	● ● Holpijp 8'
Vox Celeste 8'	● ● Octaaf 4'		Ged. Fluit 4'	● ● Roerfluit 4'
Prestant 4'	● ● Quint 2 2/3'		Cornet 5st.	● ● Woudfluit 2'
Nasard 2 2/3'	● ● Octaaf 2'		Bourdon 16'	● ● Quintfluit 1 1/3'
Terts 1 3/5'	● ● Mixtuur 4st.		Basson 16'	● ● Dulciaan 8'
Calcant	● ● Tremulant HW		Trompet 8'	● ● Tremulant BW
Totaal 27 stemmen				

Manualen: Bovenwerk
Hoofdwerk
Koppelmanuaal

2 voetkoppels: ped + HW
ped + BW

Dorpskerk Valkenburg (ZH) 2018

A. Nijssen & Zoon

orgelmakers

Fa. A. Nijssen en Zn. · Ring 5 · 4471 PS Oud-Sabbinge · NEDERLAND
Tel.: 0113-581175

Email: info@renenijssen.nl

Website: www.renenijssen.nl